

Тетяна Лукіна – доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна.
Коло наукових інтересів: дослідження теоретичних і прикладних проблем вимірювання, оцінювання та управління якістю освіти; моніторинг якості освіти як інформаційна система і технологія дослідження освітніх систем і процесів; технологій аналізу та оцінки освітньої політики; освіта дорослих та особливості її реалізації.

✉ tata_lukina@ukr.net

id <https://orcid.org/0000-0002-3802-6666>

УДК 37.014.6:005.962

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-61-73>

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ І САМООЦІНЮВАННЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ: ЄДНІСТЬ ТА ПРОТИРІЧЧЯ В РЕЗУЛЬТАТАХ

Анотація. У статті актуалізовано проблему створення моделі забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти, що ґрунтується на поєднанні механізмів зовнішнього оцінювання діяльності школи з процедурами самооцінки результатів функціонування закладу та передбачає використання можливостей оцінювання для розвитку шкільної культури і поліпшення професійної компетентності педагогічних працівників. З'ясовано, що надання закладам освіти права самостійно визначатися із структурою внутрішньої системи забезпечення якості освіти призводить до використання різних індикаторів і критеріїв самооцінювання досягнутих результатів, що ускладнює аналіз ситуації та формулювання висновків. Запропоновано методичний підхід до порівняння означених результатів оцінювання різних аспектів діяльності школи, що передбачає процедури узгодження шкал та ранжування параметрів освітньої і управлінської діяльності закладів за величиною відмінностей у середніх значеннях результатів рангової оцінки. Наголошено, що виявлення відмінностей у результатах оцінювання діяльності середніх шкіл різними суб'єктами дасть можливість зосередитися на тих аспектах роботи закладу освіти, які виявляються найбільш проблемними, що, своєю чергою, сприятиме вдосконаленню методики інституційного аудиту та внутрішньої оцінки школи. Проведено порівняльний аналіз результатів зовнішніх перевірок (інституційного аудиту) та самооцінювання закладів загальної середньої освіти з метою виявлення спільних рис і протиріч у баченні різними суб'єктами оцінювання якості реалізації певних характеристик освітніх і управлінських процесів. З'ясовано, що можливі комбінації результатів оцінювання зовнішніми аудиторами і директорами шкіл характеристик освітніх і управлінських процесів разом з самооцінками керівників ЗЗСО ступеня своєї об'єктивності утворюють три основні варіанти інтерпретації комбінованої оцінки діяльності закладу освіти: «жорстке оцінювання», «м'який спротив» та «конфліктне оцінювання».

Ключові слова: інституційний аудит; самооцінювання; зовнішній аудитор; керівник закладу освіти; оцінка; відмінність; загальна середня освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Різноманітні механізми забезпечення належної якості освіти та процедури

оцінювання досягнутих результатів спрямовані на стимулювання процесів поліпшення педагогічної діяльності та навчання учнів, розвиток закладу освіти, розробку ефективної моделі функціонування школи. Відповідно, однією з умов успішного функціонування системи освіти на всіх рівнях – від загальнодержавного до інституційного – є створення надійного механізму оцінювання й аналізу досягнутих результатів з метою їх врахування при розробці стратегії розвитку освітньої системи та усунення виявлених недоліків. Під впливом політичних, соціально-економічних та культурних процесів в освітніх системах європейських і більшості передових країн світу механізми реалізації зовнішнього та внутрішнього контролю за діяльністю закладів освіти, зокрема закладів середньої, неодноразово змінювалися.

В останні роки у більшості європейських країн шкільні інспекції (зовнішні перевірки) змістили акценти у своїй діяльності на посилення відповідальності закладів освіти за якість надання освітніх послуг, унаслідок чого основну увагу почали приділяти наданню консультативної та методичної допомоги школам у створенні систем внутрішнього забезпечення якості освіти та проведенні процедур самооцінювання різноманітних освітніх та управлінських процесів. З цією метою у практиці оцінювання досягнутої якості освіти як результату функціонування освітнього закладу (Лукіна, 2008) використовують моделі послідовної або кооперативної оцінки закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), які передбачають врахування шкільними інспекторами результатів самооцінки школи при формулюванні загального висновку та виробленні рекомендацій.

Ухвалення в Україні нового освітнього законодавства, зокрема закону України «Про освіту», стало відправною точкою у процесах створення системи забезпечення якості освіти та освітньої діяльності, яка складається з системи зовнішнього забезпечення якості освіти, що передбачає проведення так званих інституційних аудитів ЗЗСО, та внутрішньої системи забезпечення якості освіти (Верховна Рада України, 2017, 41). Законом передбачалося, що інституційний аудит ЗЗСО як комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, що забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток, буде реалізовуватися центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти відповідно до спеціально розробленої процедури за визначеним переліком показників і критеріїв оцінювання. Основне призначення інституційного аудиту полягає в оцінюванні якості освітньої діяльності закладу освіти та виробленні на основі отриманої інформації рекомендацій, які спрямовані на вжиття заходів щодо підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а також приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність до вимог законодавства (Верховна Рада України, 2017, 45).

Законодавство України надає ЗЗСО право самостійно, з урахуванням стратегії та завдань розвитку, визначати структуру внутрішньої системи забезпечення якості освіти (Верховна Рада України, 2017, 41). Інформаційною основою цієї системи забезпечення якості освіти в школі, своєрідним фундаментом для формування висновків про досягнуті закладом освіти та учасниками освітнього процесу результати, виступають внутрішній моніторинг якості освіти (Лукіна, 2020, с. 110–135) і процедури самооцінювання ЗЗСО. Така ситуація означає, що переліки індикаторів, за якими проводиться інституційний аудит і самооцінювання ЗЗСО, а також сприйняття зовнішніми оцінювачами (аудиторами) та керівниками шкіл якості реалізації освітніх і управлінських процесів можуть відрізнятись. У контексті зазначеного можна стверджувати, що з'ясування відмінностей в результатах оцінювання діяльності ЗЗСО різними суб'єктами дасть можливість акцентувати їх увагу на тих аспектах роботи закладу освіти, які виявляються найбільш проблемними, що, у свою чергу, сприятиме вдосконаленню методики проведення інституційного аудиту та внутрішньої оцінки школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення особливостей і відмінностей в оцінках різними респондентами досягнутих результатів діяльності закладів освіти залишається актуальною для зарубіжних дослідників. Розгляд цієї проблеми пов'язаний із спробами пошуку найбільш раціональних моделей забезпечення якості освіти, необхідністю розроблення таких механізмів оцінювання результатів функціонування закладів освіти, дія яких була б спрямована

на посилення відповідальності учнів за навчання, стимулювання розвитку педагогічного персоналу і школи в цілому. Численні дослідження, проведені зарубіжними вченими, підтвердили той факт, що найбільший ефект у досягненні кращих результатів якості освіти забезпечують ті моделі оцінювання й контролю освітньої діяльності закладу освіти, зокрема загальної середньої, які засновані на поєднанні систем зовнішньої інспекції (перевірки) та внутрішньої оцінки (самооцінювання) якості освіти (Лукіна, 2022b).

Предметом уваги вчених були різноманітні питання, пов'язані з пошуком балансу між зовнішньою та внутрішньою оцінками якості школи; дослідженням взаємозв'язку між підзвітністю (шкільними системами оцінки та моніторингу якості освіти), довірою (зовнішньої інспекції до результатів самооцінки, професійного рівня вчителів) та умовами поліпшення результатів навчання (Ehren & Baxter, 2020); вивченням відмінностей у поглядах шкільних керівників та вчителів на шкільну самооцінку та потенційні загрози, пов'язані з неправомірним використанням її результатів (Blok, Slegers & Karsten, 2008; Brown, Gardezi, Blanco, Simeonovac, Parvanovac, McNamara, O'Hara & Kechri, 2021).

Науковцями досліджувалися особливості механізмів змін в освітніх середовищах, що були спричинені різними видами перевірок закладів освіти. Результати дали можливість заявити про відсутність кореляції між прийняттям зворотного зв'язку, встановленням очікувань, чутливістю зацікавлених сторін та діями щодо покращення у школах (Ehren & Shackleton, 2015; Ehren, Altrichter, McNamara & O'Hara, 2013).

Особливий інтерес викликали проблеми, пов'язані з вивченням впливу на оцінку результатів функціонування закладу освіти певних особистісних характеристик керівників шкіл (Medley & Coker, 1987; Rheame, Freeston, Ladouceur, Bouchard, Gallant, Talbot & Vallieres, 2000) та вчителів (Gustafsson & Erickson, 2013).

Досліджувалися особливості прояву культури оцінювальної діяльності керівників шкіл, формування якої розглядається автором як передумова успішного впровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти та освітньої діяльності школи та основа її результативності. Було виявлено, що бачення керівниками ЗЗСО власної об'єктивності при оцінюванні освітніх і управлінських процесів, вагомості змін у практиці управління школою внаслідок запровадження процедур внутрішньої оцінки, якості (достовірності) оцінювання досягнутого стану реалізації досліджуваних шкільних процесів відрізняються в залежності від їх посадового статусу, професійних характеристик (стаж перебування на керівній посаді), демографічних ознак (стать, вік), а також з урахуванням ставлення до певних процесів, зокрема таких як мотивація персоналу школи, запровадження нововведень тощо (Лукіна, 2023).

Мета статті полягає у виявленні спільних та відмінних рис у результатах інституційного аудиту та самооцінювання закладом загальної середньої освіти якості реалізації певних характеристик освітніх і управлінських процесів.

Методи дослідження. Для досягнення цілей статті використано методи: теоретичного аналізу наукової літератури та правових документів, порівняння, систематизації та узагальнення результатів інституційного аудиту та самооцінювання освітніх і управлінських процесів зовнішніми оцінювачами та керівниками ЗЗСО, методи статистичного аналізу, а також інтерпретацію та візуалізацію результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика проведення інституційного аудиту ЗЗСО передбачає оцінювання закладу освіти за такими чотирма напрямками: освітнє середовище закладу освіти, система оцінювання здобувачів освіти, оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників та управлінські процеси закладу освіти (Міністерство освіти і науки України, 2019), у кожному з яких визначено перелік характеристик, що розкривають зміст відповідного напрямку (Бобровський, 2019).

Для досягнення поставленої мети було здійснено порівняльний аналіз узагальнених результатів проведення впродовж 2020–2022 років інституційного аудиту у 410 ЗЗСО (Державна служба якості освіти України, 2021; 2022) та результатів опитування керівників ЗЗСО стосовно оцінки

ними якості досягнутого стану реалізації освітніх та управлінських процесів та ступеня власної об'єктивності при проведенні процедур оцінювання обраних параметрів функціонування школи. В опитуванні взяло участь 199 керівників ЗЗСО.

Для з'ясування думок директорів ЗЗСО з означених проблем респондентам пропонувалося надати відповіді на питання спеціально розробленої анкети за допомогою 10-бальної шкали (де 10 – відповідає найвищому рівню прояву тієї чи іншої якості предмету оцінювання). Відмінною ознакою розробленої анкети було те, що перелік характеристик освітніх і управлінських процесів, що оцінювалися, за своїм змістом відповідав переважній більшості позицій, за якими проводиться інституційний аудит, але не був абсолютно тотожним йому (табл. 1). Такий підхід, на наш погляд, забезпечує можливість керівникам шкіл оглянути досліджувані процеси з іншого боку, підкреслити важливість забезпечення їх реалізації для цілей і завдань розвитку конкретного закладу освіти.

Таблиця 1

**Характеристики освітніх та управлінських процесів,
що оцінюються**

Під час інституційного аудиту		При самооцінюванні ЗЗСО	
Напрямок I. «Освітнє середовище»			
I.1.	Забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці	A	Безпечність та комфортність умов в освітньому середовищі закладу
I.2.	Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації	B	Дієвість заходів з виявлення, реагування та запобігання різних видів насильства, зокрема булінгу
Напрямок III. «Система оцінювання»			
II.1.	Наявність відкритої, прозорої і зрозумілої для здобувачів освіти системи оцінювання їх досягнень	C	Справедливість інституційної системи оцінювання здобувачів освіти у закладі
II.2.	Застосування внутрішнього моніторингу, що передбачає систематичне відстеження та коригування результатів навчання кожного здобувача освіти	D	Дієвість й корисність внутрішньої інституційної інформації щодо функціонування закладу, освітніх та управлінських процесів
II.3.	Спрямованість системи оцінювання на формування у здобувачів освіти відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання	E	Вплив результатів самооцінювання закладом освітніх та управлінських процесів на якість освіти
Напрямок III. «Педагогічна діяльність»			
III.1.	Ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей здобувачів освіти	F	Якість результатів професійної діяльності педагогів, їх висока свідомість щодо виконання поставлених завдань
III.2.	Постійне підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників	G	Ступінь умотивованості вчителів щодо особистісного розвитку та підвищення кваліфікації
III.4.	Організація пед. діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності	H	Рівень професійних умінь і навичок педагогічного персоналу закладу

Напрямок IV. «Управлінські процеси»			
IV.1.	Наявність стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених мети і завдань	I	Ясність, прозорість і чіткість формулювання проблеми, яку необхідно вирішити, мети і завдань розвитку закладу; визначення ступеня досягнення мети розвитку закладу
IV.2.	Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм	J	Відповідність закладу сподіванням батьків і місцевої громади
IV.3.	Ефективність кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку пед. працівників	K	Рівень володіння керівника навичками з управління персоналом закладу, дієвість практики управління закладом освіти
IV.4.	Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою	L	Ефективність взаємодії та реагування на запити й зауваження батьків, ефективність кооперації з бізнес-структурами, підприємствами та ефективність кооперації дій з місцевими органами влади

Запровадження у практику роботи ЗЗСО процедур самооцінювання різноманітних складових і характеристик освітніх і управлінських процесів сприяє формуванню шкільної культури, заснованої на засадах відповідального й об'єктивного аналізу та оцінювання результатів як власної навчальної, викладацької і управлінської діяльності учасників освітнього процесу, так і результатів функціонування закладу в цілому. Вважається, що систематичне та системне використання процедур самооцінювання результатів освітньої діяльності ЗЗСО є однією з умов, що забезпечує поліпшення якості освіти у школі, сприяє розвитку оцінювальної компетентності педагогічних працівників та інших учасників освітнього процесу, підвищує ефективність зворотного зв'язку тощо (Лукіна, 2006).

Відповідно до методики проведення інституційного аудиту для представлення результатів оцінювання діяльності школи передбачено використання наступних рівнів: перший (1) – високий, другий (2) – достатній, третій (3) – потребує покращення та четвертий (4) – низький.

Узагальнення інформації, наведеної у звітах Державної служби якості освіти України щодо підсумків проведення інституційних аудитів, дало можливість обчислити середні арифметичні оцінки ($\bar{X}_{\text{Аудит}}$) за кожною з характеристик (вимог), що розкривають зміст основних напрямків оцінювання якості реалізації освітніх та управлінських процесів у школах (табл. 2).

Таблиця 2

Результати ранжування середніх оцінок якості реалізації освітніх і управлінських процесів

Результати інституційного аудиту			Опитування керівників шкіл			ΔRanks
RankАудит	Характеристика, що оцінюється	$\bar{X}_{\text{Аудит}}$	RankСам	Характеристика, що оцінюється	$\bar{X}_{\text{Сам}}$	
12	I.1.	2,67	11	A	6,88	1
5	I.2.	2,29	4	B	7,82	1
10	II.1.	2,51	6	C	7,48	4
11	II.2.	2,54	12	D	6,71	-1

9	II.3.	2,50	3	E	7,92	6
6	III.1.	2,37	8	F	7,36	-2
4	III.2.	2,26	1	G	8,55	3
7	III.4.	2,40	10	H	6,98	-3
8	IV.1.	2,49	2	I	7,94	6
2	IV.2.	1,97	5	J	7,54	-3
1	IV.3.	1,96	9	K	7,16	-8
3	IV.4.	2,15	7	L	7,42	-4

Тому було визначено інтервали оцінок для віднесення отриманих результатів оцінювання кожної з вимог до того чи іншого рівня. $1 \leq X_{\text{Ауд}1} \leq 1,5$ – високий, $1,5 < X_{\text{Ауд}2} < 2,5$ – достатній, $2,5 \leq X_{\text{Ауд}3} \leq 3,5$ – потребує покращення та $3,5 < X_{\text{Ауд}4} \leq 4$ – низький.

Аналогічним чином подано також і середні оцінки ($\bar{X}_{\text{Сам}}$) директорами ЗЗСО якості досягнутого стану реалізації відповідних характеристик діяльності школи. Для можливості порівняння та подальшої інтерпретації результатів оцінювання якості реалізації освітніх та управлінських процеси, отриманих в ході реалізації зовнішньої та внутрішньої оцінки закладу освіти ми узгодили за змістом використані шкали.

Як зазначалося, директори ЗЗСО використовували 10-бальщу шкалу. Для неї запропонуємо наступні рівні оцінювання, що адекватні рівням оцінювання результатів інституційного аудиту, а саме: $1 \leq X_{\text{Сам}1} < 3$ – низький рівень, $3 \leq X_{\text{Сам}2} < 6$ – рівень, що потребує поліпшення, $6 \leq X_{\text{Сам}3} < 8$ – достатній рівень та $8 \leq X_{\text{Сам}4} \leq 10$ – високий рівень.

$Rank_{\text{Ауд}}$, $Rank_{\text{Сам}}$ ілюструють послідовність розташування освітніх та управлінських процесів у закладі у порядку зменшення оцінок (рівня) якості їх реалізації, а $\Delta Ranks$ відображає різницю між рангами відповідних оцінок, обраних для аналізу характеристик якості роботи школи.

З табл. 2 видно, що за оцінками зовнішніх аудиторів жодна з досліджуваних характеристик шкільних процесів не реалізується на високому рівні, більшість – на достатньому рівні, а чотири (I.1, II.1- II.3) потребують покращення. Варто наголосити, що серед останніх – всі елементи є складовими напряму II «Система оцінювання здобувачів освіти». Найвищі оцінки, на думку зовнішніх аудиторів, отримали показники, що характеризують якість реалізації управлінських процесів.

Виявилося, що директори шкіл в цілому вище оцінюють якість реалізації зазначених характеристик освітніх і управлінських процесів у ЗЗСО, ніж зовнішні інспектори. Так, усі елементи діяльності школи були оцінені керівниками закладів освіти на достатньому рівні (окрім елементу

$G=8,55$, якість якого, на їхню думку, реалізована на високому рівні), причому для чотирьох компонентів (В, Е, І, J) середні арифметичні оцінок $\bar{X}_{\text{Сам}} > 7,5$, що наближає їх до рівня високої якості.

Для більш глибокого розуміння відмінностей в результатах інституційного аудиту та самооцінювання закладом освіти досліджуваних параметрів проаналізуємо різницю між середніми значеннями результатів рангових оцінок керівниками ЗЗСО та зовнішніми аудиторами якості реалізації досліджуваних характеристик освітньої і управлінської діяльності ЗЗСО (рис. 1).

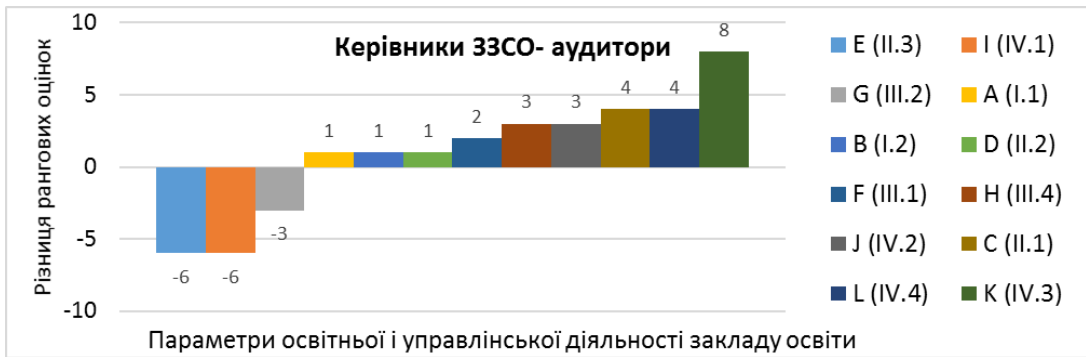

Рис.1. Різниця між середніми значеннями результатів рангових оцінок якості реалізації освітніх і управлінських процесів у ЗЗСО

Виявилось, що для таких елементів як Е, І, G різниця рангів середніх оцінок має негативний знак. Це свідчить про те, що керівники шкіл поставилися до оцінювання цих параметрів освітньої та управлінської діяльності менш критично, ніж зовнішні аудитори. Для решти характеристик шкільних процесів $\Delta Ranks > 0$. Така ситуація означає, що в цих випадках представники аудиторських служб привласнили відповідним процесам нижчі ранги середніх оцінок, інакше кажучи, поставилися до оцінювання зазначених характеристик жорсткіше, ніж директори ЗЗСО.

Винесення людиною того чи іншого судження (оцінки) про певні події, процеси та явища здійснюється під впливом його особистісних якостей, зокрема рівня самокритичності, сформованості культури оцінювальної діяльності керівників. Зв'язку з цим проаналізуємо результати бачення керівниками ЗЗСО ступеня власної об'єктивності при оцінюванні досліджуваних характеристик освітніх і управлінських процесів у школі. З'ясовано, що в цілому керівники шкіл досить високо оцінили ступінь своєї об'єктивності: $\bar{X}_{\text{об'єкт}} = 5,83$, а $4,27 \ll X_{\text{і об'єкт}} \leq 7,07$.

Ранжування результатів самооцінки ступеня об'єктивності директорів ЗЗСО у порівнянні з ранговими оцінками керівниками шкіл та зовнішніми аудиторами якості реалізації освітніх і управлінських процесів у ЗЗСО наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Ранжування середніх оцінок ступеня об'єктивності оцінювання та якості реалізації досліджуваних процесів у школі

Об'єкти оцінки	Ранжування оцінок			Різниця рангів $\Delta Ranks$
	ступеня об'єктивності керівника, R_1	якості процесів у ЗЗСО		
		керівником R_2	аудитором	
A (I.1)	6	11	12	-5
B (I.2)	7	4	5	3
C (II.1)	1	6	10	-5
D (II.2)	9	12	11	-3
E (II.3)	12	3	9	9
F (III.1)	8	8	6	0
G (III.2)	11	1	4	10
H (III.4)	10	10	7	0
I (IV.1)	4	2	8	2
J (IV.2)	5	5	2	0
K (IV.3)	2	9	1	-7
L (IV.4)	3	7	3	-4

*Примітка: $\Delta Ranks = R_1 - R_2$

Як бачимо з табл. 3, відмінності у результатах ранжування керівниками ЗЗСО своєї об'єктивності оцінювання та визначення якості реалізації різноманітних процесів у школі доволі помітні. Водночас, за трьома параметрами, а саме: F (якість результатів професійної діяльності педагогів, їх висока свідомість щодо виконання поставлених завдань), H (рівень професійних вмінь і навичок педагогічного персоналу закладу), J (відповідність закладу сподіванням батьків і місцевої громади) респонденти продемонстрували однакові рівні значущості рангових оцінок ($\Delta Ranks = 0$) (рис. 2).

Отримані дані можна інтерпретувати наступним чином. Чим більше впевнений керівник ЗЗСО у своїй об'єктивності (тобто чим більше для нього значимість цієї самооцінки), тим нижче він оцінює якість реалізації освітніх і управлінських процесів у школі, інакше кажучи, демонструє більшу критичність при формулюванні висновку про досягнуті результати ($\Delta Ranks < 0$). Такі результати отримано для процесів K (рівень володіння керівника навичками з управління персоналом закладу, дієвість практики управління закладом освіти), A (безпечність та комфортність умов в освітньому середовищі закладу), C (справедливість інституційної системи оцінювання здобувачів освіти у закладі), L (ефективність взаємодії та реагування на запити й зауваження батьків, ефективність кооперації з бізнес-структурами, підприємствами та ефективність кооперації дій з місцевими органами влади), D (дієвість і корисність внутрішньо інституційної інформації щодо функціонування закладу, освітніх та управлінських процесів). І навпаки, якщо

$\Delta Ranks > 0$, то це відповідає ситуації, коли директор ЗЗСО сумнівається у своїй здатності дотримуватися об'єктивності, що спричинює більш поблажливу (вищу) оцінку ним стану реалізації відповідних процесів. Про це свідчать процеси G (ступінь вмотивованості вчителів щодо особистісного розвитку та підвищення кваліфікації), E (вплив результатів самооцінювання закладом освітніх та управлінських процесів на якість освіти), B (дієвість заходів з виявлення, реагування та запобігання різних видів насильства, зокрема булінгу), I (ясність, прозорість і чіткість формулювання проблеми, яку необхідно вирішити, мети і завдань розвитку закладу; визначення ступеня досягнення мети розвитку закладу).

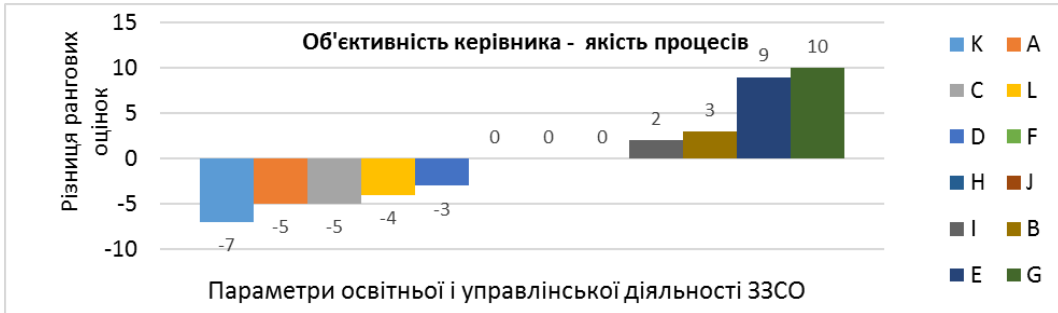

Рис. 2. Різниця між середніми значеннями результатів рангових оцінок керівниками ЗЗСО ступеня об'єктивності та якості реалізації параметрів освітньої і управлінської діяльності школи

Порівняння можливих комбінацій рангів середніх оцінок зовнішніми аудиторами і директорами шкіл досліджуваних характеристик освітніх і управлінських процесів та самооцінок керівниками ЗЗСО своєї здатності дотримуватися вимог об'єктивності (рис. 3) виявило три основні групи:

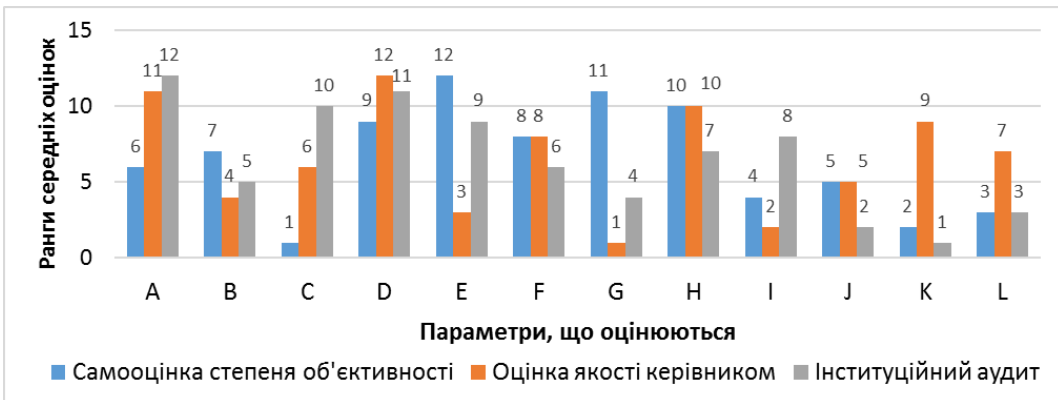

Рис. 3. Порівняння рангів середніх оцінок характеристик освітніх і управлінських процесів у ЗЗСО

1) «Жорстке оцінювання». Цій ситуації відповідають параметри А, С – дуже низька зовнішня оцінка досягнутих результатів на тлі невпевненого у своїй об'єктивності керівника школи, який її компенсує шляхом посилення вимог до оцінки якості досягнутого стану реалізації певної діяльності.

2) «М'який спротив». Такий варіант комбінації оцінок відповідає параметрам В, Е, G, I – критична позиція зовнішнього аудитора, який прагне занизити оцінки якості реалізації відповід-

них процесів, накладається на думку невпевненого щодо своєї об'єктивності, але поблажливого, директора школи.

3) «Конфліктне оцінювання» (D, K, L, F, H, J) проявляється у тому, що доволі впевнений у своїй здатності дотримуватися об'єктивності керівник ЗЗСО протиставляє свою думку вельми високій оцінці досягнутої якості зовнішнього аудитора.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У ході проведеного дослідження ми дійшли таких висновків:

Порівняльне дослідження результатів зовнішньої перевірки (інституційного аудиту) та самооцінювання закладом загальної середньої освіти якості реалізації певних характеристик освітніх і управлінських процесів проведено в Україні вперше.

Отримані результати свідчать про наявність у цілому схожих тенденцій і поглядів щодо оцінювання напрямів діяльності ЗЗСО різними суб'єктами оцінювання, проте, спостерігаються відмінності в оцінках ними окремих складових і характеристик досліджуваних освітніх і управлінських процесів. Однією з причин, що лежить в основі цих відмінностей, є особливості прояву культури оцінювальної діяльності керівників шкіл, зокрема сприйняття ними власної здатності до дотримання вимог об'єктивності при оцінюванні досягнутого стану реалізації різноманітних процесів.

Доведено, що можливі комбінації результатів оцінювання зовнішніми аудиторами і директорами шкіл характеристик освітніх і управлінських процесів разом з самооцінками керівників ЗЗСО ступеня своєї об'єктивності утворюють три основні варіанти інтерпретації комбінованої оцінки діяльності закладу освіти: «жорстке оцінювання», «м'який спротив» та «конфліктне оцінювання».

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень, на нашу думку, можуть бути питання впливу результатів інституційного аудиту та самооцінювання на поліпшення якості функціонування закладу освіти, зокрема навчання учнів; виявлення відмінностей між зовнішньої оцінкою та результатами самооцінювання школи залежно від особистісних та професійних характеристик суб'єктів оцінювання та інші аспекти.

Використані джерела

- Бобровський, М.В., Горбачов, С.І., & Заплотинська, О.О. (2019). Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти.
- Верховна Рада України. (2017, вересень 05). Про освіту: Закон України (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Державна служба якості освіти України. (2021). Тенденції якості освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти. Аналітичний звіт за результатами інституційних аудитів 2020–2021. <https://sqe.gov.ua/tendencii-yakosti-osvitnoi-diyalnos/>
- Державна служба якості освіти України. (2022). Звіт за результатами інституційних аудитів у 2022 році. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/zvit_Auditi-03.04_2022.pdf.
- Лукіна, Т.О. (2006). Якість підготовки управлінських кадрів як основа поліпшення якості вищої освіти України. Вища освіта України. 3, 136–142. <https://lib.iitta.gov.ua/4050/>
- Лукіна, Т.О. (2008). В Енциклопедія освіти. В. Г. Кремень (Ред.), Якість освіти, 1017–1018. Київ: Юрінком Інтер. <https://lib.iitta.gov.ua/4146/>
- Лукіна, Т.О. (2020). Управління якістю загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/723465/>
- Лукіна, Т.О. (2022a). Досвід управління керівника закладу загальної середньої освіти як чинник трудності об'єктивності оцінювання ним характеристик освітніх та управлінських процесів. Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти, 124–127. Тернопіль: ФОР Осадца Ю.В. <https://lib.iitta.gov.ua/733567/>
- Лукіна, Т.О. (2022b). Зарубіжні підходи до розроблення моделей самооцінювання закладів загальної середньої освіти. Український педагогічний журнал, 2, 19–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-19-30>.

- Лукіна, Т.О. (2022с). Об'єктивність оцінювання освітніх та управлінських процесів: відмінності у поглядах адміністраторів закладів загальної середньої освіти. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу, 148–152, Київ–Тернопіль: Крок. <https://lib.iitta.gov.ua/733790/>
- Лукіна, Т.О. (2023). Самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти: організаційно-методичний аспект: монографія. Київ: Педагогічна думка.
- Міністерство освіти і науки України. (2019, січень 09). Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України (№ 17). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
- Blok, H., Slegers, P., & Karsten, S. (2008). Looking for a balance between internal and external evaluation of school quality: evaluation of the SVI model. *Journal of Education Policy*, 23(4), 379–395. <http://dx.doi.org/10.1080/02680930801923773>.
- Brown M., Gardezi S., Blanco L. del C., Simeonovac R., Parvanovac Yonka, McNamaraa Gerry, O'Hara J., Kechri Z. (2021). School self-evaluation an international or country specific imperative for school improvement? *International Journal of Educational Research Open*, 2, 100063. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2021.100063/>
- Ehren, M.C.M., Altrichter, H., McNamara, G., & O'Hara, J. (2013). Impact of school inspections on improvement of schools – describing assumptions on causal mechanisms in six European countries. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 25, 3–43. <https://doi.org/10.1007/s11092-012-9156-4>.
- Ehren, M.C.M., & Baxter, J. (2020). Trust, accountability and capacity: Three building blocks of education system reform. In Ehren, M.C.M. & Baxter, J. (Eds). *Trust, Accountability and Capacity in Education System Reform*. (pp. 1–29). New York/Abingdon: Routledge. https://www.researchgate.net/publication/356595173_Chapter_1_Trust_accountability_and_capacity_Three_building_blocks_of_education_system_reform
- Ehren, M.C.M., & Shackleton, N. (2015). Mechanisms of change in Dutch inspected schools: comparing schools in different inspection treatments. *British Journal of Educational Studies*, 64(2), 185–213. <https://doi.org/10.1080/00071005.2015.1019413>.
- Gustafsson, JE., Erickson, G. (2013). To trust or not to trust? – Teacher markings versus external marking of national tests. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 25(1), 69–87. <https://doi.org/10.1007/s11092-013-9158-x>
- Medley, D, Coker, H. (1987). The accuracy of principals' judgments of teacher performance. *Journal of Educational Research*, 80, 242–247. <https://doi.org/10.1080/00220671.1987.10885759>.
- Rheame, J., Freeston, M.H., Ladouceur, R., Bouchard, C., Gallant, L., Talbot, F., & Vallieres, A. (2000). Functional and dysfunctional perfectionists: are the different on compulsive-like behaviors? *Behavior Research and Therapy*, 38(2), 119–228.
- References
- Bobrovskiy, M.V., Horbachov, S.I., & Zaplotynska, O.O. (2019). Rekomendatsii do pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity. Kyiv, Derzhavna sluzhba yakosti osvity. (in Ukrainian).
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, veresen 05). Pro osvitu: Zakon Ukrainy (№ 2145-VIII).<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. (2021). Tendentsii yakosti osvitnoi diialnosti zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Analitichnyi zvit za rezultatamy instytutitsiinykh audytiv 2020–2021. <https://sqe.gov.ua/tendencii-yakosti-osvitnoi-diyalnos/> (in Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. (2022). Zvit za rezultatamy instytutitsiinykh audytiv u 2022 rotsi. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/zvit_Auditi-03.04_2022.pdf
- Lukina, T.O. (2006). Yakist pidhotovky upravlin'skykh kadriv yak osnova polipshennia yakosti vyshchoi osvity Ukrainy. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 136–142. <https://lib.iitta.gov.ua/4050/> (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2006). Yakist pidhotovky upravlin'skykh kadriv yak osnova polipshennia yakosti vyshchoi osvity Ukrainy. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 136–142. <https://lib.iitta.gov.ua/4050/> (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2008). V Entsyklopediia osvity. V. H. Kremen (Red.), *Yakist osvity*. (s. 1017–1018). Kyiv: Yurinom Inter. <https://lib.iitta.gov.ua/4146/> (in Ukrainian).

- Lukina, T.O. (2020). Upravlinnia yakistiu zahalnoi serednoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Pedahohichna dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/723465/> (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2022a). Dosvid upravlinnia kerivnyka zakladu zahalnoi serednoi osvity yak chynnyk trudnosti obiektyvnosti otsiniuvannya nym kharakterystyk osvityvnykh ta upravlynskykh protsesiv. Vykorystannia tekhnolohii menezhmentu yakosti v upravlinni zakladamy osvity. (s. 124-127). Ternopil: FOP Osadtsa Yu.V. <https://lib.iitta.gov.ua/733567/> (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2022b). Zarubizhni pidkhydy do rozroblennia modelei samoosiniuvannya zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal, 2, 19-30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-19-30>. (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2022c). Obiektyvnist otsiniuvannya osvityvnykh ta upravlynskykh protsesiv: vidminnosti u pohliadakh administratoriv zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Pedahohichna komparatyvistyka i mizhnarodna osvita – 2022: vyklyky i perspektyvy v umovakh turbulentsnosti svitu (s. 148–152). Kyiv–Ternopil: Krok. <https://lib.iitta.gov.ua/733790/> (in Ukrainian).
- Lukina, T.O. (2023). Samoosiniuvannya yakosti osvity ta osvithoi diialnosti zakladu zahalnoi serednoi osvity: orhanizatsiino-metodychnyi aspekt: monohrafiia. Kyiv: Pedahohichna dumka. (in Ukrainian).
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2019, sichen 09). Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia instytutysiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy (№ 17). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
- Blok, H., Slegers, P., & Karsten, S. (2008). Looking for a balance between internal and external evaluation of school quality: evaluation of the SVI model. *Journal of Education Policy*, 23(4), 379–395. <http://dx.doi.org/10.1080/02680930801923773>. (in English).
- Brown M., Gardezi S., Blanco L. del C., Simeonovac R., Parvanovac Yonka, McNamara Gerry, OHara J., Kechri Z. (2021). School self-evaluation an international or country specific imperative for school improvement? *International Journal of Educational Research Open*, 2, 100063. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2021.100063/> (in English).
- Ehren, M.C.M., Altrichter, H., McNamara, G., & OHara, J. (2013). Impact of school inspections on improvement of schools—describing assumptions on causal mechanisms in six European countries. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 25, 3–43. <https://doi.org/10.1007/s11092-012-9156-4>. (in English).
- Ehren, M.C.M., & Baxter, J. (2020). Trust, accountability and capacity: Three building blocks of education system reform. In Ehren, M.C.M. & Baxter, J. (Eds). *Trust, Accountability and Capacity in Education System Reform*. (pp. 1–29). New York/Abingdon: Routledge. https://www.researchgate.net/publication/356595173_Chapter_1_Trust_accountability_and_capacity_Three_building_blocks_of_education_system_reform (in English).
- Ehren, M.C.M., & Shackleton, N. (2015). Mechanisms of change in Dutch inspected schools: comparing schools in different inspection treatments. *British Journal of Educational Studies*, 64(2), 185–213. <https://doi.org/10.1080/00071005.2015.1019413>. (in English).
- Gustafsson, JE., Erickson, G. (2013). To trust or not to trust? – Teacher markings versus external marking of national tests. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 25(1), 69–87. <https://doi.org/10.1007/s11092-013-9158-x> (in English).
- Medley, D, Coker, H. (1987). The accuracy of principals judgments of teacher performance. *Journal of Educational Research*, 80, 242–247. <https://doi.org/10.1080/00220671.1987.10885759>. (in English).
- Rheame, J., Freeston, M.H., Ladouceur, R., Bouchard, C., Gallant, L., Talbot, F., & Vallieres, A. (2000). Functional and dysfunctional perfectionists: are the different on compulsive-like behaviors? *Behavior Research and Therapy*, 38(2), 119–228. (in English).

Tetiana Lukina, Dr. Sc. in Public Administration, Professor, Chief Scientific Researcher of the Department of Monitoring and Quality Evaluation of General Secondary Education, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: research of theoretical and applied problems of measuring, evaluating and managing the quality of education; monitoring the quality of education as an information system and technology of research of educational systems and processes; technologies of analysis and evaluation of educational policy; adult education and features of its implementation.

INSTITUTIONAL AUDIT AND SELF-ASSESSMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS: UNITY AND CONTRADICTION IN RESULTS

Abstract. The article updates the problem of creating a model for ensuring the education quality in general secondary education institutions, which is based on a combination of mechanisms for external evaluation of school activity with procedures for self-evaluation of the results of the functioning of the institution and provides for the use of opportunities for evaluating the development of school culture and improving the professional competence of teaching staff. It was found that granting educational institutions the right to independently determine the structure of the internal system of ensuring the education quality leads to use of various indicators and criteria for self-assessment of the achieved results, which complicates the analysis of the situation and the formulation of conclusions. A methodical approach is proposed for comparing the specified results of the assessment of various aspects of the school's activity, which provides for the procedures for matching the scales and ranking the parameters of the educational and administrative activities based on the magnitude of the differences in the average values of the results of the ranking assessment. It is noted that the identification of differences in the results of the evaluation of the activities of secondary schools by various entities will allow focusing on those aspects of the work of the educational institution that are the most problematic, which, in turn, will contribute to the improvement of the methodology of institutional audit and internal evaluation of the school. A comparative analysis of the results of external audits (institutional audits) and self-assessment of general secondary education institutions was carried out in order to identify common features and contradictions in the vision of various subjects in the assessment of the quality of the implementation of certain characteristics of educational and management processes. It was found that the possible combination of the results of the assessment by external auditors and school principals of the characteristics of educational and management processes together with the assessments by the heads of the general secondary education institutions of the degree of their objectivity form three main options for the interpretation of the combined assessment of the activity of the educational institution, the so-called: «hard assessment», «soft resistance» and «conflict assessment».

Keywords: institutional audit, self-assessment, external auditor, head of educational institution, assessment, distinction, general secondary education.